

92M

h 99

KIRÁLYI

TELEPÍTVÉNYESEK-É A SZÉKELYEK?

A

SZÉKELY MIVELŐDÉSI- ÉS KÖZGAZDASÁGI-EGYLET

1884. ÉVI SZEPTEMBER 25-ÉN MAROSVÁSÁRHELYT

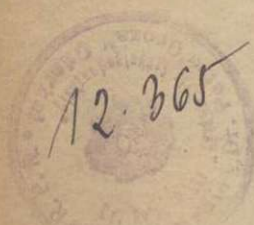
TARTOTT

KÖZGYÜLÉSÉN

OLVASTA

SZABÓ KÁROLY.

K. n. 825
L. n. 84

MAROSVÁSÁRHELYT.

NY. IMREH S. AZ EV. REF. KOLLEG. BETŰIVEL.

1884.

910

25405

*Külön lenyomat „A székely művelődési és gazdasági egyesület
Marosvásárhelyt, 1884. évi szeptember hó 25-én tartott nagy-
gyűlésének emlékkönyvéből.”*

KIRÁLYI TELEPÍTVÉNYESEK-É A SZÉKELYEK?

A székelyek eredetére nézve a mult század első felétől kezdve maig különféle nézeteket és véleményeket vetettek föl bel- és külföldi tudósok, kik a hazai krónikáinkban följegyzett nemzeti hagyományt, mely a székelyeket Attila húnjai maradékainak hirdeti, alaptalan mesének és így elvetendőnek állították.

Fasching szerint a székelyeket a tatár dúlás után IV. Béla telepítette a jászok közül mai lakhelyökre, Erdély keleti határainak őrzésére; Timon őket az ország védelmére telepített, de nem IV. Béla, hanem valamelyik előbbi királyunk által telepített határőröknek tartja, szerinte a székely név jelentése sem más, mint határőr. Stilling a székelységet a besenyők utódainak véli, kiknek birodalma szerinte a X. században Erdélyre is kiterjedt; Pray hasonlóan besenyő eredetűeknek állítja őket, kik a kúnok betörései ellen határőrökül telepítették Erdély keleti széleire, de megemlíti azt is, hogy talán az avarok maradékainak is lehetne őket gondolni. Schlözer a székelyeket azon kúnok utódainak hirdeti, kiket valamelyik magyar király, mindenesetre Sz. Lászlónak a kúnok ellen 1089-ben folytatott hadjárata, sőt az erdélyi százszok beköltözése után telepített, mai földjökre, s kik az idegen kún nyelvet a magyarral cserélték föl. Engel szerint a székelyek azon magyarok maradékai, kik Etelközből a bolgárok és besenyők által kiszorítva, Erdély keleti bércei közé menekültek; ő a székely nemzeti nevet is székely-re ferdíti, mi szerinte szökevény (fugitivus) jelentene. A

székelység eredetére nézve Engel által fölállított ezen hypothesisist elfogadja Szalay László is, ki határozottan, de minden bizonyítás nélkül állítja, hogy „a székelyeknek Attila húnjaitól való származtatása csalódás.“

A legújabb korban a krónikáinkban fönntartott nemzeti hagyomány s a székelység hún eredetűsége ellen Hunfalvy Pál intézett legerősebb támadást, 1876-ban megjelent „Magyarország ethnographiája“ czimű munkájában ezen hagyományt feneketlen mesének hirdetve s kimondva, hogy „a székelyek a magyar nyelvnek már teljes historiai fejlettsége után Magyarországból telepítődtek a keleti határra.“

Hunfalvy Pál a nyelvészet terén hazánkban és a külföldön egyaránt méltán elismert tekintély; tanait egész iskola hirdeti és követi, mely a Hunfalvy által a történelmet illetőleg fölállított hypothesiseket is nagyon hajlandó, a mester szavára esküdve, történelmi valóság gyanánt fogadni és terjeszteni. Éppen ezért a nemzeti tudományosságnak, — melynek Hunfalvy szerint is egyedüli czélja más nem lehet, mint a történelmi valóság földerítésére való törekvés, — elengedhetetlen kötelessége Hunfalyynak a székelyek eredetére nézve határozottan kimondott állítását bírálat alá vetni, s annak tarthatatlanságát kimutatni.

Miután Hunfalvy nyelvészeti tételét, — mely szerint székely nem más volna, mint szék-elv, szék-elű, minek jelentése széken túli, szék megetti, a homályos értelmű szék szó pedig a magyarok földét jelentené, és így a székely név a német Mark-nak felelne meg s jelentése nem más volna, mint határőr, — a „Századok“ 1880. évi folyamában „A székely nemzeti névről“ czimű cikkemben tüzetesen megczáfoltam: ez alkalommal csak azon történelmi tétel megvizsgálására fogok szorítkozni, igaz-e, hogy a székelyek Sz. László kora után valamelyik királyunk által Magyarországból telepített határőrök?

Ezt az állítást Hunfalvy, bár támogatására legkisebb történelmi adatot sem hozott, nem is hozhatott fel, kétségbevonhatatlan igazságnak hirdeti, mert szerinte a székelyek nyelve annak „legcsalhatatlanabb bizonyítéka.“ „A székelyek nyelve, — mond Hunfalvy, — tökéletesen az, a mi a magyar,

tehát keresztül ment a magyarral együtt a származási, török hatási és szláv hatási időszaikon; ezért nem különbözik a magyartól. Legdöntőbb tanubizonyysága ez, hogy a székelyek a magyar nyelvnek már teljes historiai fejlettsége után innen Magyarországból telepítődtek a keleti határra.“ — Hunfalvy szerint, még ha föltennők is a hún és magyar nyelv eredeti azonosságát, a mit pedig ő képtelenségnek állít, „a székely nyelv mégis okvetetlenül különböznék a magyartól azokra a kifejezésekre nézve, a melyeket ez a török s azután a szláv hatásból fölvett.“ — „A székely nyelv tehát maga is megczáfolhatatlanul bizonyítja, hogy a székelyek nem lehetnek húnok, hanem olyan magyarok, mint a többiek, mert nyelvök ugyanazon társadalmi és míveltségi lefolyás alatt képződött.“¹⁾

Ime itt van az egyetlenegy, Hunfalvy szerint csalhatatlan bizonyíték a székelyek magyarországi eredetére, melyet azonban meggyőző, döntő erejűnek elismerni nem lehet. Mert föltéve, a mit a hagyomány mond, hogy Árpád magyarjainak ősei és a velök egy fajból eredt székelyek a hún birodalom bukása után néhány századig egymástól külön válva, távol szakadva éltek, — a történelem elég bizonytságot nyújt arra, hogy egyes népfajok külön szakadt törzsei századokon át fönn birták nyelvüket s nemzetiségüket tartani, — vajon a török nyelv hatása, mely bizonyosan nem a IX-dik században, a magyaroknak a kozárok szomszédságában való lakásával kezdődött, hanem, mint maga Hunfalvy sem fogja tagadni, sokkal régibb korból való, midőn a magyar faj a Volgán túl török-tatár népek szomszédságában tanyázott, miért ne mutatkozhatnék éppen úgy a székelyek, mint az Árpád magyarjai nyelvében? S vajon a szláv hatásnak nem éppen úgy ki volt-é téve a székelyek nyelve Árpád előtt néhány századon át Erdély keleti bércei közt, hol őket kétségtelenül szláv fajok környezték, mint a magyaroké, akár lebediai

---

¹⁾ *Hunfalvy, Magyarország ethnographiája, 300—301. l.* — Hunfalvy maga is bevallja ugyan: *A székelyek, Budapest, 1880. 12. l.*, hogy a húnok nyelvét sem ő, sem más senki nem ismeri, de azért mégis határozottan állítja, hogy képtelenség csak föltenni is a húnok és magyarok nyelvének azonosságát.

s etelközi tanyáikon, akár később, midőn a Duna s Tisza mellékére szláv fajok közzé telepedtek?

Abból, hogy ma a székelyek nyelve a magyarokéval azonos, nem lehet megdönthetetlen bizonyossággal következtetni, hogy a székelyeknek Magyarországból a XII. században kellett kitelepíttetni. Ismeri-é, ismerheti-é Hunfalvy a székelyek régi nyelvét, melyet még a XVI. századi írók is a magyarokétól sokban különbözőnek, annál durvábbnak ismertek, melynek ma már mindinkább enyésző sajátosságai csak a havasok félre eső völgyeiben nyomozhatók? S azután hogyan lehessen a mai magyar és székely nyelv azonosságát csalhatatlan bizonyosság gyanánt hirdetni arra nézve, hogy a székelyek magyarországi telepítvényesek, éppen Hunfalvynak, ki a szerinte Kálmán király és utódai korában hazánkba költözött palócokat, az országunkba századokon át tekintélyes számú gyarmatokban betelepedett besenyőket, a IV. Béla alatt a tatárok elől tömegesen ide menekült kúnokat török nyelvű népeknek hirdeti, kik nyelvüket hazánkban a későbbi századokban vesztették el? A palócok ma a legősiabb magyar szójárást beszélik, a besenyők köztünk élő utódai és a kúnok nyelve pedig a magyartól még szójárási sajátságokban is kevesebbé különbözik, mint a székelyeké. Ebből Hunfalvynak a székelyekre alkalmazott okoskodása szerint csalhatatlan bizonyossággal azt kellene megállapítani, hogy ezen néptörzsek nem török-tatár fajúak, hanem a magyarral egy töről szakadt testvérek. A mai nyelv azonosságából következtetve Hunfalvynak nemcsak ezen törzseket, hanem a Kassa völgyén Göncz körül fekvő német gyarmatok hajdani lakosait is, kiket a XIII. században a váradi registrum „*Regine hospites de prouincia novi castris, scilicet Teutonici de X. villis*“ néven említ, magyar eredetűeknek kellene állitni.

Nagyon jól érezte Hunfalvy, hogy, ha a székelyek eredetére nézve fölállított hypothesisét elfogadhatóvá akarja tenni, legrégibb történetírónk, Béla király névtelen jegyzője és hazai krónikáink hitelét a székelyek hún eredetét illetőleg tönkre kell tennie, a századokon át a nemzet hitévé vált ősi hagyományt feneketlen mesének kell bélyegeznie s gyökerestől kiirtania. Ezt a munkát kímélet, irgalom nélkül

végrehajtani Hunfalvy a tudomány érdekében kötelességének ismerte, s hite szerint diadalmason végre is hajtotta.

„A hagyományos mesék, — mond Hunfalvy, — mint pókhálók, tisztátalan dohos levegőt és port szeretnek, mi az egészségnek árt. A tisztaságot és jó levegőt kívánó szorgos gazdasszony legelőbb is a becsukott ablakot nyitja föl, s a seprűvel irtalmatlanul neki megyen a pókhálóknak, jöllehet ezek magokban igazán csudálatraméltó szövetek. De avval nem gondol, ha szinte az ipar selymet bírna is azokból készíteni. Hasonló irtalmatlansággal kénytelen viseltetni a történelmi tudomány is a hagyományos mese iránt, habár a költő legszebb hímeit varrhatna is belőlök. Mert más a költemény, más a történelem.“ ¹⁾

Ezen fölfogásához híven, valódi lelki gyönyörűséggel végzi Hunfalvy történetirodalmunkban a szorgos gazdasszony tisztogató tisztét; irtalom nélkül kiséperve a nemzeti hagyomány általa értékteleneknek ismert dohos pókhálóit. Meg vagyok győződve, hogy Hunfalvy komolyan hitte és hiszi, hogy ezzel a magyar tudományosságnak hasznos szolgálatot tett: de az a kérdés, vajon nem tévedett-e, midőn a hagyomány kérdéses adatát alaptalan mesének ítélte; vajon nem több történelmi valóság rejlik-e a kérdéses nemzeti hagyományban, mint Faschingtól fogva maig annyi tudós általam röviden ismertetett bizonyítatlan állításaiban, vélekedéseiben, gyanításaiban és révedéseiben? Vizsgáljuk meg.

Hunfalvy szerint a krónikáinkban fönttartott hún mondakör általában idegen, idegen földről jutott a magyar krónikákba; „az tehát így, a mint bírjuk, történelmi alap nélkül szűkölködik; mesénél nem egyéb. Világos ennél fogva, hogy az is csak mese, a mit a krónikások abból származtatnak; mesénél nem egyéb a székelyek hún eredete is.“ Szerinte e mesét nálunk „már azon okból sem tetszett bolygatni, mert a mi íróink a magyarok húnágában gyönyörködtek, s ma minden székelyfi büszke arra, hogy Attila népéből való.“ ²⁾ E szerint Hunfalvy hiszi, hogy ezen hagyományt, ezt a koholt mesét, csak a nemzeti hiúság tette a székelység közhitévé. De nem

¹⁾ *Hunfalvy, A székelyek, 3. l.*

²⁾ *Hunfalvy, Magyarország ethnographiája, 299. és 303. l.*

csak ezt hiszi, hanem azt is tudni véli, „mi indíthatta különösen arra a krónikát, hogy a székelyeket már a Krumhelt csatája után válaszsza el a többi húnoktól, tehát a későbbi magyaroktól? A székelyek lehetõsen tömör lakása, mely el vala különítve az erdélyi gyér magyaroktól. Ezt a jelenséget magyarázta meg magának a krónika, melynek mai alakja a XIII-ik századnál elõbb nem is készülhetett.“¹⁾ Ime látjuk, hogy Hunfalvy e könnyedén oda vetett megfejtéssel egyszerűsmind krónikánk keletkezésének korát is meg bírja határozni. „Az elsõ krónikaszerkesztést okvetetlen abba az idõbe kell gondolnunk, a melyben már nem tudták, hogy ki és mikor telepítette a székelyeket az ország keleti határába.“ Ez a telepítés pedig Hunfalvy hite szerint „bizonyosan szent László elõtt nem történt meg, hanem vagy maga szent László által, ki Erdélynek patronusa, vagy legközelebb utódjai által.“²⁾

Hunfalvy ezen állításainak megvitatásával mulhatatlanul összefügg hazai krónikáink keletkezésének kérdése. A nélkül, hogy ezen kérdés messze vezetõ tüzetes megvitatásába ez alkalommal bővebben bele ereszkedném, elégnek tartom itt röviden csak annyit igazolni, hogy krónikáink elsõ szerkesztését, melynek szövegét leghívebben az 1358-ban másolt bécsi képes krónika (a Toldy által úgynevezett Marci Chronicon) tartotta fenn, nem lehet későbbre helyezni a XII. század elsõ felénél, Kálmán király utódja II. István, vagy az õt követõ vak Béla koránál. A ki krónikáinknak a XI. század eseményeirõl szóló bõ elõadását, — melyben a népnek a Péter és Aba, Endre és Béla, Salamon és Sz. László korára vonatkozó mondáit eleven frissességben látjuk visszatükröztetve, — összehasonlítja azokkal az igen is keveset mondó, száraz, többnyire csak chronologiai följegyzésekkel, melyek krónikáinkban a XII. század közepétõl a XIII-ik végéig, ezen eseményekben igen is gazdag idõközre, alig néhány levelen olvashatók, az elõtt tisztán áll, hogy krónikáink elsõ szerkezete már a XII. század közepe táján meg volt írva, s a későbbi kor többnyire kolostori följegyzésekbõl vett száraz leírása nem származhatott az elsõ szerkezet szerzõjétõl, hanem más kéztõl való

¹⁾ Hunfalvy, *A székelyek*, 75. l.

²⁾ Hunfalvy, *Magyarország ethnographiája*, 303. l.

későbbi toldalék. Tévedésben vannak azért mind azok, kik a Kún László korában élt Kézai Simon mester szövegét, ki a régiebb szöveget csak átírta, rövidítette, s itt-ott változtatta, mint krónikáink legrégibb szerkezetét szeretik emlegetni, csak azért, mert krónikáink korunkra átszállott codexei közt nincs egy sem, melynek leiratása Kézai koránál későbbben nem történt volna. Krónikáink keletkezési idejének meghatározására még csak egy körülményt tartok itt fölemlítendőnek. Az a jellemrajz, melyet krónikánk Kálmán királyról ad, kit a történelmi valóság ellenére lelki és testi szörnyetegnek fest, világosan elárulja a pártember vak gyűlöletét; ez a hamis rajz nem származhatott mástól, mint a Kálmán által megvakított Álmos és fia II. Béla elfogult párthivétől, s csak ezek idejében a XII. század első felében keletkezhetett.

Ha már most krónikáink ezen első szerkezetében olvassuk a székelyekről szóló hagyományos mondát, mely szerint Attila birodalmának fölbomlása után 3000 hún fegyveres Erdélybe vonult s ott magát székely név alatt a magyarok bejöveteléig fönntartotta, lehetségesnek tarthatjuk-e, hogy a székelyeket szent László vagy valamelyik utódja telepítette volna? Hiszen krónikáink első szerkesztésének ideje annyira közel állt, sőt csaknem összeesett a képzelt telepítés korával, hogy akkor a krónika írójának, ki bizonyosan nem székely, hanem a királyi udvarban élő magyar pap volt, lehetetlen volt volna nem tudni, hogy ezeket a határőr-gyarmatokat melyik király, mikor s az ország mely vidékeiről telepítette. S ha tán krónikásunknak, mint Hunfalvy képzei, tetszett volna ezt a mesét a maga fejéből koholni, vajon nem czáfolta volna-e meg azonnal e koholmányt a köztudat? Hiszen a XII. század közepe táján nemcsak magok a székelyek, hanem Magyarországon is az illető vidékek lakosai tisztán tudták volna, hogy melyik székely község melyik király idejében s honnan volt telepítve.

Hunfalvy nem tud ugyan, nem is tudhat, egyetlenegy adatot, egy hajszálnyi történelmi bizonytságot sem fölhozni arra, hogy a székelyeket Sz. László vagy utódjai közzül valamelyik királyunk telepítette: de neki elég a mai magyar és székely nyelv azonossága és a mai székelyek nyelvében

létező szójárások különbözése arra, hogy meg legyen győződve arról, a mit történelmi bizonyosság gyanánt hirdet, hogy a „székelyek magyar elődei nem egy magyar vidékről, hanem többről eredtek; az oda költözés nem történt talán egy időben és egyszerre, hanem különböző időben és külön-külön csapatokban.“ Elismeri ugyan maga Hunfalvy is, hogy nagy „homályosság borong a székelyek legrégiebb viszonyain,“ de azért rögtön rá mondja egész határozottsággal, hogy „a nagy tény bizonyos és tagadhatatlan, mert a nyelv tanúsága alapítja meg, hogy a székelyek magyar elődjei a nagy Magyarországból valók.“ ¹⁾

Ha a dolog úgy állana, mint Hunfalvy hirdeti, ha a székelyek ősei Magyarország különböző vidékeiről a XII-ik század elején költöztek volna Erdélybe, hogyan volna, kérdem, kimagyarázható az a még Hunfalvy által sem tagadható történelmi tény, hogy a székelyek örökségeiket és a székekben a tisztségeket, — a hadnagyságot, bíróságot, — még János Zsigmond korában is egész 1562-ig nemek és ágak szerint osztották maguk közt? Hogyan alakulhattak az Adorján, Jenő, Meggyes s több székely nemek és ezek ágai, melyekről még a XVI. században is annyi hiteles oklevél szól, ha a székelyek a Duna s Tisza mellől, a Fel- és Alföldről szállingózott telepítvényesek maradványai? Vagy talán a székely nemek és ágak, melyek hazánkban legtovább gyakorolták az őskori vérségi kormányrendszerrel járó jogokat, mind a XII. században költöztek be a Székelyföldre Magyarország különböző vidékeiről, hol azoknak semmi történelmi emléke nem található, hol a tisztségek vérség jogán való osztásának a szent István által szervezett monarchiában többé helye nem volt s nem lehetett?

Hunfalvy fölfogása szerint a székelyeket magyar királyok telepítették királyi birtokra. „Akár királyi várakhoz tartozó földekre, akár olyanokra, melyek semmiféle várhoz nem tartoztak volt, telepítették is a székelyek: a nekik átengedett területek csak úgy koronai birtokok valának, mint azon földek, a melyekre a szepesi németek vagy az erdélyi szászok hívtak, a kiknek első adományos okleveleit szintúgy nem

¹⁾ Hunfalvy, *A székelyek*, 48—49. l.

ismerjük, mint nem a székelyekéit.“¹⁾ Erre előlegesen csak annyit jegyzek meg, hogy roppant különbséget látok az erdélyi szászok s a szepesi németek, ezen kétségbevonhatatlanul bevándorolt s királyi földre telepített gyarmatok, földé és a szabad székely föld között: mert az előbbiek a király földéért, melyet adományban nyertek, évi adót (censust) fizettek; míg a székelység, ősrégi törvényei szerint fegyverrel szolgálva, semmi adófizetéssel nem tartozott, s a királynak csak koronázása, első menyegzője és elsőszülött fia keresztezése ünnepélyére volt köteles minden székely telek egy-egy ökröt, a király által kinevezett székely ispánnak pedig hivatalába igtatásakor a hét székely szék mindegyike egy-egy hadi paripát adni.²⁾

„Koronai földeken kezdének tehát lakni a székelyek, — mond Hunfalvy, — s valamint az első telepítő adományokat, úgy a későbbi kiváltságokat, székalakításokat is stb., a királyoktól vevék.“³⁾

Ezen merészen oda vetett állítást minden pontjában tartathatatlannak, a székely jogtörténelem bizonyágaival homlok-egyenest ellenkezőnek merem állítani.

Hogy a Székelyföld első adománylevelét nem ismerjük, azt Hunfalvy abból akarja kimagyarázni, hogy „általában a XII. század második feléig leginkább csak az egyházaknak, püspökségeknek, apátságoknak adományos okleveleit ismerjük, mert azoknak vala legnagyobb gondjok az oklevelek megújítására és legtöbb módjok is megőrzésükre. De még a püspökségek és apátságok legelső adományos leveleik is ritkán vannak meg, többnyire csak a későbbi megújításokat ismerjük. Nem csuda tehát, hogy a székelyeket telepítő vagy örökkel ellátó adományos okleveleket nem bírja most senki felmutatni.“⁴⁾ — Az én mindjárt igazolandó meggyőződésem szerint az volna igazán csuda, ha valaki a Székelyföld telepítésére vonatkozó adománylevelet, a székelyek jogait

¹⁾ *Hunfalvy, A székelyek, 45—46. l.*

²⁾ II. Ulászló 1499-iki oklevele szerint, melyről alább bővebben lesz szó.

³⁾ *Hunfalvy e. h. 46. l.*

⁴⁾ *Hunfalvy, A székelyek, 44—45. l.*

adományozó királyi kiváltságlevelet tudna fölmutatni; én ily csudában hinni nem akarok és nem tudok, mert a mi soha nem létezett s jog szerint nem létezhetett, azt ugyan ember soha föl nem mutathatja.

Elvesztek az erdélyi szászok, a szepesi németek első adománylevelei is, mond Hunfalvy. Ez igaz: de azt hiszem, hogy Hunfalvy is éppen úgy tudja, mint én, hogy megvan a szász nemzet szebeni levéltárában a szászoknak II. Endre által adott s a telepítésről is emlékező kiváltságlevele királyaink újabb meg újabb átirataiban, hogy a szepesi városok levéltáraiban tömegesen találhatók az ő jogaikat meghatározó kiváltságlevelek. Az erdélyi szászok, a szepesi németek a legrégibb kortól maig százszor meg százszor hivatkoztak és hivatkoznak a magyar királyok által telepedésökkor s később adott kiváltságaikra: hogyan lehet hát azt megfejtetni, hogy a székelyek, ha koronai birtokra telepített magyarországi határőrök volnának, soha ezt egyetlen egy szóval sem említették, soha királyoktól nyert birtokjogukra s kiváltságaikra nem hivatkoztak. Ha ily kiváltságleveleik léteztek volna, föltenni is képtelenség, hogy azokat, mint az erdélyi szászok és szepesi németek, meg ne újíttassák, azokra soha ne hivatkozzanak.

„Tudják vala is ezt (hogy t. i. kiváltságaikat királyoktól nyerték) a székelyek, — állítja Hunfalvy, — midőn p. o. a Kézdi, Orbai és Sepsi székek székelyei 1476-ban (igazán 1466-ban) azt a sérelmököt adák elő, hogy őket az előkelők saját törvényeiktől és jogaiktól megfosztják, *a melyeket hajdan a magyar királyok kegyelméből kaptak volt.*“¹⁾ Az idézett oklevél ez egyetlen kifejezésével igazolja Hunfalvy azt az állítását, melyre a székelyek régi történelmének egész rendszerét építi. Vizsgáljuk meg ez egyetlen alapkövet, vajon lehet-e rá építeni, s az alap összedőlésével nem rogyik-e össze az azon nyugvó egész alkotmány is?

Az említett oklevelet Hunfalvy abból a töredékes kivonatból ismeri és idézi, melyet én 1872-ben, mikor még az eredetét nem ismertem, Edernek 1803-ban megjelent munkájából vettem és közöltem a „Székely Oklevéltár“ I. kötetében. Már

¹⁾ Hunfalvy, *A székelyek*, 46. l.

akkor megjegyeztem, hogy „Eder úgy említi ezen oklevelet, mint a melyben János erdélyi vajda, az összes székelység gyűlésének végzését adta ki: előttem azonban már maga a kelet helye (Zabola, Háromszéken), valamint az a körülmény, hogy az oklevél csak Sepsi, Kézdi és Orbai székek törvénykezésének rendezéséről szól, csaknem bizonyossá teszi, hogy ezen végzések csupán Háromszék közgyűlésében keltek és adattak ki.“ Azóta pedig székely oklevelek kutatása végett tett egyik utam alkalmával szerencsés lévén a kérdéses oklevél eredetijét fölhalálni, annak egész tartalmából arról kellett meggyőződnöm, hogy az nem a székelyek gyűlésében kelt, hogy a Hunfalvy által oly nyomatékosan kiemelt szavak nem a székely nemzet tudatát fejezik ki s teljességgel nem bélyegezhetők székely gyűlés hivatalos nyilatkozatának.

Az oklevelet ugyanis Szentgyörgyi és Bazini János gróf erdélyi vajda és székelyek ispánja állította ki, mint a háromszéki székely község sérelmeinek orvoslására és azon székelyek régi törvényei és jogai helyreállítására, illetőleg a háromszéki főemberek és község közötti viszályok eligazítására, a király által kiküldött közbenjáró biztos. A szokásos bevezetés után mondja a vajda ez oklevélben: „Regia siquidem Serenitas considerans fideles suos Siculos in confinibus Regni sui parcium Transsiluanarum In Sedibus videlicet Kyzdi, Orbaij et Sepsi commorantes, per pociores in eorum medio existentes multipharie multisque modis nimio oppressionis grauamini esse deditos, ac *de eorum proprijs legibus et Juribus ab antiquo per diuos Inclyti Regni Hungarie Reges eisdem graciose collatis et approbatis per pretactos pociores penitus eiectos et euulsos*, Compaciensque ipsorum miserie ac oppressionibus, quibus ijdem per eosdem pociores angariebantur, volensque Sua Serenitas nos intermediatores ipsis apponere, Vt reuisis eorundem Siculorum antiquis legibus et Juribus Ipsos perpetua et antiqua solidemus libertatum prerogativa, quo et altissimo Deo graciaram acciones et Regie Serenitati perpetuo fidelem valeant exhibere seruitutem, Adunatis siquidem nobiscum nonnullis Magnificis et Egregijs ac Nobilibus pocioribus videlicet pretaeti Regni parcium Transsilvanarum, sed et quamplurimis Siculis de uniuersis Sedibus Siculica-

libus, conuocatisque . . . . . tam pocioribus tamque communitatum prenotatarum Sedium hominibus, antiquisque eorundem legibus et Juribus, quibus ab antiquo vsi sunt et gausi, recensitis, Tenoribusque quarundam litterarum condam Illustris principis domini Johannis de Hwniad (regni) Hungarie tunc Gubernatoris, quibus Juribus ac legibus ipsos Siculos potiri ac frui commiserit, visis ac intellectis, Easdem innouantes, In persona Serenissimi principis et domini domini Matthie dei gracia Hungarie, Dalmacie . . . . . Regis, domini nostri graciosissimi, Inter prenominatos pociores et communitatem dispositionem et ordinacionem perpetue et irreuocabiler articulis et vinculis sub infra nominandis fecimus et conclusimus obseruandam. Primo stb. (következnek a jogtörténelmi tekintetben igen nevezetes pontok, melyek azonban a vitatott kérdésre nem tartoznak). Datum in Zabola feria secunda in festo beatorum Fabiani et Sebastiani Martirum (jan. 20.) Anno demini 1466. ¹⁾

Ime látjuk, hogy ez az oklevél valósággal nem egyéb, mint a Szentgyörgyi János erdélyi vajda mint királyi biztos által, némely erdélyi nagyságos, nemzetes és előkelő nemes urakkal, az összes székekből meghívott előkelő székelyekkel s a háromszéki főemberekkel és község küldötteivel tartott törvénytörvénykezési ülésen megállapított egyességlevél, melynek szövegét a vajda íródeákja fogalmazta, s a vajda, ki egyszersmind székely ispán is volt, mint a gyűlésen elnöklő királyi biztos adta ki. Ezen egyességlevél kérdéses kifejezéséből azt következtetni, hogy a székelyek valaha tudták, hogy kiváltságaikat királyoktól nyerték, csakugyan nem lehet.

„Az aranyosi székelyek — mond Hunfalvy — a királyoktól kapták meg örökül a Torda vár földjeit;“ szabatosabban szólva, a székelyek adományban nyerték a tordai királyi várhoz tartozott Aranyos nevű földet, — terram castri nostri Torda Oronos vocatam, — a későbbi Aranyos székét. Ez kétségbevonhatatlanul igaz: de a mit ebből Hunfalvy következtet,

¹⁾ Eredetije papíroson, Szentgyörgyi János vajda vörös viaszba nyomott pecsétjével, Brassó város levéltárában. — Egész terjedelmében közzé fogom tenni a Székely Oklevéltár sajtó alá kész III. kötetében.

hogy t. i. „fel lehet tenni, hogy az ország szélén levő földeket is, akár királyi várakhoz tartoztak volt előbb, akár nem, a királyoktól kapták meg az illető székelyek, jöllehet emez adományok okleveleit nem ismerjük,“¹⁾ teljességgel nem áll. Sőt abból a körülményből, hogy az Aranyos földjére IV. László által adott kiváltságlevél, — melyben említve van, hogy ezen földet atyja István király adományozta a székelyeknek, — III. Endre 1291-ki, Róbert Károly 1313-ki, Zsigmond 1394-ki és 1436-ki, Mátyás 1484-ki, II. János király 1568-ki megerősítő átiratainak eredeti példányaiban mai napig fennmaradt, ellenben az igazi Székelyföld, az ősi hét székely szék, területére szóló egyetlen egy adománylevél, sőt még csak oly oklevél sem található, mely a király adományozási jogát a székelyföldön az 1562-diki székely lázadást és alkotmányváltozást megelőző időkre igazolná, szerintem kétségtelenül bizonyos, hogy ily adománylevelek soha sem léteztek. Ha ily adománylevelek léteztek volna, hiheti-e bárki is, hogy a csíki, udvarhelyi, háromszéki stb. székelyek azokat éppen oly gondosan, éppen oly féltékenyen nem őrizték volna, mint Aranyos széki verrokonaik, s időnként királyaink által éppen úgy újra meg újra meg nem erősítették volna, mint az Aranyos széki székelyek, az erdélyi szászok, a szepesi németek, s általában mind azok, kiknek birtokjoga királyi adományon alapult? Ezt a székelyek soha nem tették, nem is tehették, mert tudták, s a ki a székely jog történetét ismeri, tudja, hogy a székely örökség birtokjoga nem királyi adományban gyökerezett, tudták, hogy az ő királyaink által soha kétségbe nem vont birtokjuk régiebb eredetű, mint a magyar királyi trón.

1562 előtt egyetlen egy esetet tudok, hogy a király megkisértette Székelyföldön jószágot adományozni. A kézdii székelyek közzül való hatalmas Apor fia Sándor hű szolgálataiért fölkerlte Róbert Károlytól a Kászon széki Lok nevű havasi völgyet, mint magtalanul elhalt emberek birtokát. A törvények korlátaival nem sokat gondoló király megadta az adományt, s két ízben is parancsolt az erdélyi káptalannak, hogy királyi emberével együtt igtassa be Sándort és testvére fiát Egyedet az adományozott jószágba: de a csíki székelyek,

¹⁾ *Hunfalvy, A székelyek, 44. l.*

név szerint közzülök László hadnagy (maior exercitus), Péter és Pál, Jakab fiai stb. a beigtatásnak ellene mondtak, azt állítván, hogy azok a földek az övéik. Ezért ellenmondásuk okadására a király elébe idéztettek, de ott meg nem jelentek, emberöket sem küldötték, el is marasztaltattak. A király ezután Déva vára alatti táborából 1324. június 17-ikén harmadszor is kiadta az erdélyi káptalannak a beigtatási parancsot.¹⁾ Ennek azonban most sem lett eredménye; a csíki székelyek a törvénytelen adományozás ellenére ősi öröküket megtartották: legalább semmi nyoma, hogy valaha az Aporok e már harmadszor ismételt parancs értelmében a Lok völgye birtokába jutottak volna. Mit bizonyít ez a tény, ha nem azt, hogy Székelyföldön a királynak adományozási joga nem volt? Ha a csíki székelyek koronai birtokon lakó telepítvényesek voltak volna, a köztök magtalanul elhaltak jószágai nem a koronára szálottak volna-é vissza törvényesen, s ez esetben a csíki székelyek merhettek volna-é, sikerrel bírtak volna-é daczolni a hatalmas király parancsával?

Hunfalvy, mint látjuk, azt állítja, hogy a székelyek valamint földjöket, „úgy a későbbi kiváltságokat, székalakításokat is stb. a királyoktól vevék.“ Az igaz, hogy Miklósvár kérelmére már Stibor erdélyi vajda engedelmet adott arra, hogy Miklósvár Sepsi széktől különválva külön törvényszéket tärthasson, s ezt az intézkedést később 1404-ben Zsigmond király ideiglenesen helybenhagyta, 1459-ben pedig Lábatlani János székely és temesi ispán a Sepsi és Miklósvár széki székelyek közt az elkülönítés ügye miatt folyt vizsályt, mint Mátyás király által kiküldött bíró, az erdélyi nemesek, székelyek és szászok Medgyesen tartott közgyűlésében ítélettel befejezván, Miklósvár széket Sepsitől független hatóságnak nyilatkoztatta;²⁾ igaz továbbá, hogy Kászon Zsigmond király idejében vált el Csíktól s alakult külön székké; igaz, hogy az ezen ügy miatt folyt pert Mátyás király Medgyesen 1462-ben a Székelyföldre küldött biztosai ítélete alapján azzal döntötte el, hogy Kászon székeknek ismételten megengedte, hogy

¹⁾ Eredetije a gyulafehérvári káptalan levéltárában. Közzölve általam, *Székely Oklevéltár I. köt. 42. l.*

²⁾ Lásd: *Székely Oklevéltár I. köt. 97. és 181. l.*

Zsigmond király levele értelmében magának külön hadnagyot és bírót választhasson, külön törvényszéket tarthasson ¹⁾: de abból, hogy a XV. században az ősi székektől különszakadt ezen fiúszékek peres ügyét a király döntötte el, hogy új törvényhatóság alakításához a király megegyezése kellett, nézetem szerint azt következtetni, evvel azt bizonyítani, hogy az ősz székely székeket is a királyok alakították, kiváltságait királyok adták, teljességgel nem lehet. Ily kiváltságlevelek nem léteznek s azokra a hét székely szék lakosai soha nem hivatkoztak.

Azon állítás alaptalanságát, hogy a háromszéki székelemek még 1466-ban is „*tudják vala*”, hogy kiváltságait királyoktól vették, magából abból az oklevélből, melyre Hunfalvy hivatkozott, már föntebb kimutattam; most pedig be fogom bizonyítani, hogy a székelyek éppen az említett időben, a XV. század végén, az ellenkezőt, hogy t. i. jogaik nem királyi kiváltságleveleken alapultak, nagyon is jól tudták.

Van II. Ulászlónak Budán 1499. július 13-dikán kelt, eddig közzé nem tett levele, melynek a XVI. század végéről való másolata a bécsi cs. kir. államlevéltár kéziratgyűjteményében található ²⁾. Elmondja e levél bevezetésében a király, hogy a székelyek bemutatnak neki bizonyos czikkeket, melyekben szabadságaik és régi szokásaik foglaltattak, s kérték, hogy azokat kiváltságlevél alakjában kiadni s magok és maradékaik részére örök időkre megerősíteni méltóztassék. „*Pro parte et in personis fidelium nostrorum agiliū virorum trium generum Siculorum partium regni nostri Transsiluanarum exhibiti sunt nobis et presentati certi articuli, in quibus libertates et vetuste consuetudines eorundem Siculorum nostrorum, quibus antiquitus et temporibus predecessorum nostrorum regum Hungarie usi et gavisi fuissent, contineri dinoscebantur; supplicatumque extitit Maiestati nostre humiliter, ut eosdem articulos in formam litterarum et privilegij nostri*

¹⁾ Lásd *Székely Oklevéltár I. köt. 194. l.*

²⁾ Ennek Károlyi Árpád által részemre vett másolata legközelebb meg fog jelenni a magyarországi törvényhatósági statutumoknak dr. Kolozsvári Sándor és dr. Óvári Kelemen által szerkesztett s a magyar tudom. akadémia által kiadandó gyűjteményében; közölni fogom a *Székely Oklevéltár* közelebbi sajtó alá adandó III. kötetében is.

redigi, ac eosdem pro eisdem Siculis nostris universis presentibus et futuris perpetuo valituros confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series sequitur in hec verba: In primis“ stb. (következik az ősrégi székely törvények és szokások igen érdekes pontonként való leírása, melyek részletes fejtegetését, mint a vitatott kérdésre nem tartozót, ez úttal mellőzöm). Ezen pontokat aztán a király, tekintve a székelyeknek a szent korona részére különösen a törökök s az ország más ellenségei ellen teljesített hű szolgálatait, elfogadja, helybenhagyja és megerősíti. „Memoratos omnes articulos, — mond a záradékban a király, — *vetustas consuetudines et libertates eorundem Siculorum* in se continentes, et in hujus privilegij nostri formam modo premissis redactos, acceptamus, approbamus et ratificamus, ac eosdem pro eisdem universis Siculis nostris presentibus et futuris perpetuo valituros confirmamus, harum nostrarum, quas secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, impendenti communiri fecimus, vigore et testimonio litterarum.“ Nincs ebben az oklevélben, mely a székelyeknek általok pontokba foglalt s a királyhoz benyújtott régi szokásait és szabadságait megerősíti, egyetlen egy szó sem, melyből következtetni lehetne, hogy szabadságaikat a székelyek királyoktól nyerték; pedig ha úgy állott volna a dolog, a székelyek bizonyosan éppen úgy hivatkoztak volna az illető királyok leveleire, mint a Miklósvár és Kászon szék elválása ügyében hivatkoztak a Stibor vajda, Zsigmond és Mátyás által kiadott levelekre.

Valamint 1499-ben, úgy régebben 1451-ben sem tudtak a székelyek semmit királyoktól nyert jogaikról, midőn Vizaknai Miklós erdélyi alkormányzó és Wingárti Geréb János görgényi várnagy, mint Hunyadi János kormányzónak Maros székbe küldött bírái, azon széknek Székely-Vásárhelyt tartott közgyűlésében a székely örökségekben való öröködést nem királyi kiváltságglevelek értelmében, hanem „*justa laudabilem legem universorum Siculorum et consuetudinem ab antiquo approbatam*“ szabályozták. ¹⁾

Hogy a székelyek nem lehettek királyok által telepített határőrök, hanem valamint személyökre nézve teljesen sza-

¹⁾ Lásd *Székely Oklevéltár I. köt. 163. l.*

badok voltak, úgy földjüket örökség (haereditas) jogán tökéletes tulajdonul bírták, a régi székely jog történelme a napnál fényesebben bizonyítja. Törvényeink a törzsökös székelyeket, bármelyikhez tartoztak a három rend között, egy iránt nemeseknek ismerik. A székely, bárhova költözött is a magyar korona területén, ha igazi székelységét, azaz székely vérből való származását igazolta, a nemesi jogokat minden kiváltságlevél nélkül élvezhette és élvezte. Nagy Lajos király 1346-ban, midőn a Szabolcs vármegyébe telepedett Senyői Pál és rokonai székelysége fölött kérdés támadt, őket székelyeknek elismerni nem akarván, ez ügyben az esztergomi és egri káptalanokkal vizsgálatot tartatott; miután azonban a vizsgálatból azok valódi székelysége kiderült, őket igaz és kétségtelen székelyeknek elismerte, még pedig úgy, hogy ez iránt kiváltságlevelet sehol fölmutatni ne tartozzanak, s a hol nekik tetszik, szabadon lakhassanak.¹⁾ Tehette volna-e ezt a király, ha a székelyek, mint Timon, Pray, Schlözer, Hunfalvy és mások vélik és hirdetik, határőri kötelezettséssel telepített gyarmatosok voltak volna? Vajon a IV. Béla által hazánkba telepített kúnok, kik pedig személyökre mind szabadok s a király zászlaja alatt szolgáló fegyveresek voltak, de a királytól nyert földért, mint az erdélyi szászok és szepesi németek, évenként bért (censust) fizettek, élveztek-e hasonló nemesi szabadságot az egész magyar birodalomban?

A székely örökségben, mint mindenki tudja, királyi jog nem létezett; székely földön a király, az 1562-ki székely lázadás leverése után Segesvárt kelt országgyűlési végzés előtt, senkinek egy talpalatnyi földet sem adományozhatott; a magtalanul elhalt székely öröksége rokonaira, ha azok nem voltak, a szomszédokra, sőt az Aranyos széki bogáthi praediumban, mely pedig csak a székelyek betelepődése által vált székely földdé, egész 1848-ig, ősi szokás szerint a legelső elfoglalóra szállott. Székely örökség még hűtlenség esetében sem szállhatott a királyi kincstárra: mert a székely földön közönségesen elismert s a törvényes gyakorlat által szentesített jogi elv volt, hogy székely ember, kivéve a hűtlenség esetét s a bűnügyeket, fejét sem, jószágait pedig soha el nem vesz-

¹⁾ Lásd *Székely Oklevéltár I. köt. 52. l.*

heti; Siculus, demptis casibus note infidelitatis et causis criminalibus, nec caput, bona vero numquam solet amittere, mint a Majlád István erdélyi vajda és székely ispán által 1535-ben tartott vajdai törvényszék a Gyergyai Lázár testvéreknek kiskfaludi székely örökségükért folytatott perében ítéletileg kimondotta. S csakugyan Szapolyai János király, jöllehet a kiskfaludi három lófőséget ő maga még mint erdélyi vajda koboztatta el a Lázár testvérektől, Jánostól és Ferencztől, kik az ellene fölkelő székelyek élén küzdöttek, s adományozta 1521-ben Szentgyörgyi Tóth Jánosnak, jöllehet később az ezen örökségért pert folytató testvérek egyikét, Lázár Ferenczet, mint Ferdinánd király párthívét 1536-ban Majlád István, János király erdélyi vajdája, lefejeztette, 1538-ban Székely-Vásárhelyt saját elnöklete alatt tartott törvényszékén, a vajdának „az ország dicséretes törvénye és szokása szerint“ hozott ítéletét helybenhagyta, s a peres kiskfaludi székely örökséget az életben maradt testvérnek Lázár Jánosnak visszaitélte, és így egykori vajdai adományának törvénytelenességét ünnepélyesen elismerte; mint mind ezt „Egy székely örökségi per 1538-ban“ című értekezésemben eredeti oklevelekből igazoltam.¹⁾

A király Magyarországon nemességet, tisztséget, czimet, rangot osztogathatott, egyeseket a vármegyék s az ország rendes birái hatósága alól fölmenthetett, jószágokkal megadómaníyozhatott: de székely jogot senkinek nem adhatott, senkit székelylyé nem tehetett, székely földön jószágot 1562 előtt senkinek nem adományozhatott; mert a székely jog a székely vérből való származással járt s a székely föld birtokjoga a vérségi rendszeren alapult. Egyetlen egy esetet tudok arra, hogy a király megkísértett valakit székely joggal fölruházni, de annak sem lett, mint törvénytelen királyi parancsnak nem is lehetett, foganatja. V. István király, ugyanaz, ki a kézdi székelyeknek Aranyos földét adományozta, kedvelt hive Lőrincz és fia Lestár kérelmére megengedte, hogy a telegdi székelyek (a mai Udvarhely szék) szomszédságában fekvő két örökölt falujokat, Szederjest és Szentkeresztet (a mai Szász-Kereszturt vagy Kreutzot) a telegdi székelyek törvénye szerint

¹⁾ Lásd *Századok* 1875. évf. 592—622. l.

használhassák és bírassák, ezen helységeket az erdélyi vajda hatósága alól kivette, s megparancsolta a telegdi székekelyek közönségének, hogy Lőrinczet és fiát s maradékaikat magok közzé fogadják be. Minthogy azonban ezen törvénytelen parancsnak sikere nem lett, azt V. István fia IV. László király átírva és megerősítve újra kiadta 1279-ben.¹⁾ S mi lett az ismételt királyi parancs eredménye? Az, hogy a jogait ismerő s megvédni bíró Udvarhely szék közönsége az említett két helységet és birtokos urait soha kebelébe nem fogadta; Szederjes maradt, a mi volt, vármegyei, Szász-Keresztur pedig királyföldi terület: mert birtokosai s lakosai, mint nem székekely vérből valók, királyi parancsra székekelyekké nem lehettek. Ha a székekelyek, mint Hunfalvy hiszi és hirdeti, szent László kora után koronajószágra telepített határőrök voltak volna, lehetségesnek tarthatjuk-e, hogy az ismételt királyi parancscsal daczolhassanak, lett volna-e joguk, lett volna-e érdekük meg nem engedni, hogy egy pár szomszéd helység határa földjükhöz csatoltassék, illetőleg a király által telepített határőrség területébe kebeleztessek, és így velők a határőri köteleztetés terhében osztozzék?

Ha Hunfalvy a Lázárfalváról szóló 1365-diki oklevelet, melyet az eredetiből már 1872-ben közöltem, figyelmére méltatni érdemesnek tartotta volna; ha az ősi székekely jog rendszerét nem saját kénye kedve szerint kívánná fölépíteni, illetőleg kiokoskodni; ha a hiteles oklevelek kétségbevonhatatlan bizonyosságait még akkor is tekintetbe venné, ha azok kedvencz elméletének éppen nem kedvezők: maga is kénytelen volna elismerni, hogy a mely földön, bár a székekelység kellő közepében, nem székekely vérség, hanem idegen népfaj lakott, az a föld nem birt a székekely föld jogi természetével, nem tartozott a székekely földhöz, nem állott a székekely ispán, hanem az erdélyi vajda hatósága alatt, annak idegen fajú lakosai nem osztozhattak a székekelyek jogaiban, nem éltek székekely törvényekkel és szokásokkal, nem lehettek tagjai a székekelyek nem-

¹⁾ Ezen parancs két eredeti példányban maradt fön; egyik a tud. Akadémia kéziratárában, honnan közölve van *Hazai Okmánytár VI. köt. 243. l.*, másik Segesvár város levéltárában van; ez utóbbi másolata saját gyűjteményemben.

zeti és székgyűléseinek, nem voltak kötelesek a székely ispán zászlaja alatt táborozni, a királynak ökröt sütni stb. El kellene ismernie, hogy ellenkezőleg a székely, ha ily nem székely földhöz tartozó területen lakott is, vele született vérségi jogát el nem vesztette, ott is saját ispánja hatósága alatt állott, annak zászlaja alatt volt köteles katonáskodni, szóval székely jogú maradt; az a föld pedig, ha előbb koronai birtok volt is, melyet székelység szállott meg s vett birtokába, székely földdé vált. Igazolni fogom állításaimat hiteles oklevelekkel.

Venczel király Budán 1301-ben az udvarhelyi székelyek közepében lakó oláhfalvi lakosok kenézének Ursusnak kérelmére kiváltságlevelet adott, melyben ezen helység lakosainak jogait és kötelességeit szabályozta. Ezen levél szerint, — melynek keltét Hunfalvy önkényesen változtatja 1501-re, lehetetlenségnek tartva, hogy a szerinte még 1301-ben földmivelést nem űző pásztorkodó oláhok az oklevél szerint az udvarhelyi egyháznak gabonájukból kepét fizethettek volna¹⁾ — az oláhfalvi királyi helység oláh lakosai, kiket az előbbi királyok adományoztak meg elhagyott azaz pusztá földdel, s kik a szomszéd székelyek támadásai és foglalásai miatt elszegényedtek és megfogyatkoztak, továbbra is mint régebben csak az udvardi királyi várba fa- és gerendahordással és a vár körüli gyalog szolgálattal tartoztak, fölöttük az udvarhelyi királyi várnagyon kívül senki más nem bíraskodhatott, őket senki semmiféle más szolgálatra nem kényszerithette. Mind ezen szolgálatok alól azonban világosan föl vannak mentve az azon faluban telkeket bíró s vásárlás útján vagy más megállható jogczimen telkeket szerző székelyek „kiket — mond a király, — a kenéz hatósága alól kivévén, táborozás idején más szabad székelyek módjára saját ispánjuk zászlaja alá számláltatni és ott táboroztatni akarunk; kik azonban, ha a szükség nagyon szorongató találma lenni, az évenként az udvardi várhoz követelt gerendákat tartozzanak beszolgáltatni, hogy a többi lakosok az igazság ellenére túl ne terhelteessenek, és a szolgálattal el ne nyomattassanak.“ Nem tartoztak továbbá az oláhfalviak dézmával senkinek, kivéve az udvardi

¹⁾ Hunfalvi, *A székelyek*, 50. l.

egyháznak fizetni szokott képét; örökre föl voltak mentve minden adó rovattaltól, more Siculorum, inter quos vivunt, valamint az ökörsütéstől is (a signatura boum), de kenézőknek meg kellett adniok, a mivel annak kötelesek voltak.¹⁾

Lázárfalva ma az egykori Csík szék legszélső faluja, az Aporok ősei által birt Bálványos várához tartozó uradalom szomszédságában. Ez az uradalom, minthogy lakosai részint besenyők (Torján és Szárazpatakon), részint oroszok voltak (Volálon, Karatnán és Peselneken), bár a székely föld kellő közepében feküdt, soha nem tartozott s nem is tartozhatott a székely földhöz, hanem Fejér vármegyéhez. Lázárfalva is még 1365-ben, midőn besenyő lakosai már pusztulóban voltak, Fejér vármegyében feküdt. Világos ez Dénes erdélyi vajdának ez évben Bolgárországban a Bodon városa melletti királyi táborban kelt parancsából, melyben meghagyja alvajdájának Péternek, hogy Benedek mestert, kit a király az erdélyi Fejér vármegyében fekvő, azelőtt besenyők által lakott, de nagyon elpusztult Lázárfalva határainak megújítására kiküldött, de a kit az alvajda a király parancsának megvetésével éppen nem sürgetős dolgok miatt mindeddig Szent-Imrén tartóztatott, haladéktalanul küldje ki Lázárfalvára.²⁾ Mi lett e parancs eredménye, nem tudjuk; de az bizonyos, hogy Lázárfalva, melyet, míg lakosai besenyők voltak, a székelyek székely földnek el nem ismerhettek, a besenyők elpusztulásával, miután székelyek szállották meg, Csíkba kebeleztetett, s többé nem állott a vajda hatósága alatt, mely székely földre ki nem terjedhetett, hanem a székely ispáné alatt.

Aranyos föld, mint láttuk, királyi várhoz tartozott V. István idejéig, de miután azt ez a király és fia IV. László hű szolgálataikért, nevezetesen a kúnok ellen a Hód tavanál vívott ütközetben tanusított vitézségökért, a tatárjárás alkalmával (1285-ben) a Toroczko vára alatt vívott harcban szerzett hadi érdemeikért, s azon fölül azért a 80 lóért, melyet szüksége idejében a királynak adtak, a székelyeknek adományozta, székely birtokosai jogánál fogva székely földdé vált, s belőle egy új szék, Aranyos szék, képződött.

¹⁾ Székely Oklevéltár I. köt. 29—31. l.

²⁾ Székely Oklevéltár I. köt. 68. l.

Hunfalvy nem elégszik meg azzal, hogy csalhatatlan igaznak hirdesse a székelyeknek általa fölállított, de semmi történelmi bizonyossággal nem támogatott telepítettését, hanem, hogy ezen hypothesisét a kérdéssel mélyebben nem foglalkozott nagy közönség előtt annál elfogadhatóbbá, annál valószínűbbé tegye, tudni akarja, tudni véli, a telepítés hogyan történtét is, s ebből meg akarja érteni és fejteni a régi székely társadalmi állapotok, a székelyek három rendje vagy osztálya, a Siculi trium generum, miként keletkezett is. Az ő gyanítása szerint, — itt Hunfalvy maga is a „gyanitom“ szót használja, mert adatot ugyan egy morzsányit sem bir fölhozni, — „a birtokbeli különbségen alapuló lófőség az első telepedéskor támada, mint a soltészság és kenézség; én legalább a hadi szerkezettel járó minden különbség mellett is hasonlóságot találok a lófőség meg soltésztség és kenézség közt, s azért azt gyanitom, hogy a székely lófők is eredetileg olyan telepítő vállalkozók voltak, mint a soltészok és kenézek“¹⁾.

Nem győztem eléggé álmélnodni, midőn Hunfalvynak ezen vadonat új székely jogtörténelmi fölfedezését olvastam, melyből az összekely főemberek és lófők utódai bámulva érthetik meg, a mit eddig álmukban sem gyanítottak, hogy az ő őseik nem a székely törzsek, nemek és ágak (tribus ac generationes ac lineae generationum) főnökei, hanem afféle telepítő vállalkozók voltak, mint a szepességi s felföldi német soltészok (Schultheissok), mint a ruthén és oláh telepek knézei vagy kenézei. Annyival határtalanabbnak kellett ámulatomnak lenni, mert láttam, hogy Hunfalvy e helyre tett jegyzetében a soltészok és kenézek állapotját, birtokjogát és hatóságát jól ismeri és ismerteti, mondván, hogy „a birtokos, legyen az a korona, vagy püspök vagy egyéb magán ember, soltésznek vagy kenéznek fogadja el X-et, neki földbirtokot, malmot stb. a biráskodás utáni jövedelmet biztosítván, azon föltételek alatt, hogy a kijelölt erdő irtására és benépesítésére, vagy a régi lakosoktól elhagyott falunak új megszállítására embereket szerezzen, a kiknek majdan soltészja vagy kenéze, azaz ispánja és bírása lesz a kijelölt és meghatározott

¹⁾ Hunfalvi, *A Székelyek*. 53. l.

hatósággal. “ Hogy ne kellett volna csaknem sóbálványnya változnom ámulatomban, midőn láttam, hogy Hunfalvy mind ezt jól tudva, még is hasonlóságot talál a lófőség meg soltészség és kenézség között? Én ugyan jogi tekintetben ezt a hasonlóságot nagyító üveggel sem bírnám fölfedezni, ellenben a ki a régi székely jogot és társadalmi rendet ismeri, annak az óriási különbséget lehetetlen azonnal föl nem ismerni.

A székely lófő ugyanis, éppen úgy mint a főember, de még a legutolsó székely közember is, tökéletes teljes tulajdonúl birta vérség jogán örökölt, vagy törvényes jogczimmal szerzett székely örökségét, melyet neki soha földes ur, püspök vagy király nem adományozhatott; a lófő családok vérség jogán nemek és ágak szerint fölváltva osztották magok közt a székekben a tisztségeket, a hadnagyságot, bíróságot; a lófők nem voltak a király vagy bármely földesúr által kinevezett vagy megerősített és bármikor el is mozdítható tisztek, mint például a székely ispánok és alispánok vagy királybirák; nem tartoztak a királynak vagy királyi várnak, vagy a földesúrnak semmi évi adó beszolgáltatásával, semmi meghatározott szolgálattal, mint a soltészok és kenézek. A lófők a székely nemek és ágak előkelő vagyonos osztályát képezték, kik tehetős voltuknál fogva a hadi szolgálatot lóháton voltak kötelesek teljesíteni, míg a szegényebb közrendű székely gyalog táborozott: de örökségi tulajdonjoga semmivel sem volt kevesebb a lófőnek, sőt a gyalog közszékelynek sem, mint a főembernek (primornak). Ezen tulajdonjoga pedig a legutolsó közszékelynek is hasonlíthatatlanúl nagyobb volt, mint a király adományából bármennyi várat s urodalmat bíró legelső magyar mágnásnak: mert ettől a király, hűtlenség és magszakadás esetében, azt a mit ő adott, visszavehette; míg a legcsekélyebb székely örökség sem szállott, — mert nem szállhatott vissza oda, a honnan nem eredt, — a koronára, sem magszakadás sem hűtlenség czimén.

Ha Hunfalvy mindezt tudhatva s tudva, mégis hasonlóságot talál a lófőség és soltészség s kenézség közt, akkor én azt nem tudom elgondolni, mi lehetne hát neki a különbség, ha még ez sem az?

A székelyek eredeti határőri kötelezettsége Hunfalvy szerint már IV-ik Béla korában, midőn a velők szomszédos kúnok birodalma magyar királyi főhatóság alá került s később a tatárjárás által megtört, változáson ment volna át. „IV-ik Béla — mond Hunfalvy, — már 1235-ben a rex Cumaniae czimet használá. Tehát a székelyek hadi szolgálata nem volt többé a határhoz kötve, hanem általános hadi kötelezettséggé változott.“ Ezzel meg van fejtve az a különös tünemény, miért nem voltak a székelyek, a mint valósággal csakugyan soha nem voltak, határőrök már IV-ik Béla korában, alig száz esztendővel azután, hogy őket valamelyik régibb király Erdélybe határőröknek telepítette.

„Ezzel a társadalmi rend is változik, — folytatja Hunfalvy, — a lófő nemes birtokossá, a köz székely lassankint paraszttá lesz. S valamint a magyar királyságban a nemeségből a főnemesség kimagaslik (az én hitem szerint az hazánkban már a királyság születése előtt meg volt a nemzetségek és ágak főnökeiben), úgy a székelyeknél a lófők (primilusok) között a főemberek (primores) emelkednek ki. Tehát három székely rend áll elő: a főemberek, lófők és közrendek (primores, primipili, plebeji) stb.¹⁾

Ime itt van meghatározva a székely három rend alakulásának ideje és módja, miről a székely nemzet eddig mit sem tudott. Most már tudhatja, hogy a telepítő soltészféle lófő IV. Béla kora után nemes birtokossá válik, a közszékely pedig lassankint paraszttá lesz. Erre éppen oly röviden, mint Hunfalvy oda vetette, csak azt jegyzem meg, hogy tudtomra székely földön királyi adomány, királyi jog és így nemesi birtok, az 1562-ki törvény előtt nem létezhetett; csak a székely ősalkotmány megrontása után szereztek némely primor és lófő családok örökségeikre adományleveleket, hozták be azokba a királyi jogot; csak ezután kezdték az elnyomott s János Zsigmond által eladományozgatni kezdett közszékelyekkel szemben, kik jog szerint előbb éppen oly szabadok s kétségbe nem vont nemesek voltak, mint ők, magokat nemesekül hánytorgatni, czímeres nemesleveleket sze-

¹⁾ Hunfalvy, *A székelyek* 55. l.

rezni; ¹⁾ bár ezek mellett az ős székely családok nagy része jószágaiban a székely örökségi jogot a legújabb korig fönn birta tartani. A székely közrend pedig, bár egy részét János Zsigmond szabadságától megfosztva főember hiveinek eladományozta, utóbb pedig egyes hatalmasok sok közszekelyt önkény és erőszak útján jobbágyságra sülyesztettek, soha jog és törvény szerint paraszttá nem vált. Lapozgassa át bárki az erdélyi XVII-dik századi törvényezikket, olvassa meg Bocskai Istvánnak, Bethlen Gábornak, I. Rákóczi Györgynek a székely közrend szabadságának visszaállítására vonatkozó rendeleteit, tekintse meg a lustralis könyveket, melyekben név szerint föl vannak jegyezve a fegyverrel szolgáló szabad székely gyalogok, s úgy fogja találni

Ha Hunfalvy a sótsész-kenéz-féle telepítő vállalkozók utódait a székelyek három rendjének valamelyikében kívánja fölmagasztalni, nem látom át, miért nem szorítja ezen leszárm-

¹⁾ Hogy székely földön 1562 előtt királyi adomány és így nemesi birtok nem létezhetett, a legvilágosabban bizonyítja Báthori István erdélyi fejedelemnek Erdély összes hatóságaihoz, különösen pedig a székely földön levő adományosokhoz (signanter vero Donatarijs in Sicilia existentibus) Tordáról 1572. június 21-én intézett parancsa, mely eredetiben meg van *Maros-Vásárhely város levéltárában*. Elmondja ebben a fejedelem, hogy Székely-Vásárhely város polgárainak panaszából értesült, „esse plesque ex vobis, qui colonos nostros adhuc ante insurrectionem plebeam Siculorum, (dum scilicet nulli adhuc in medio eorum donatarij forent, praeque libertatis eorum praerogativa videntes, liber cuilibet ipsorum ad quaecumque loca pateret exitus et introitus), ex diuersis possessionibus Siculicalibus, ad idem oppidum Zekelwasarheliense inhabitandi gratia sese conferentes, et ibi certas quoque iam sessiones et haereditates rurales magno labore et pretio comparantes, ostensis tantummodo literis nostris praeceptorij superinde confectis sub poena ducentorum florenorum in publicis articulis contentorum repeteretis ab ipsis.“ Minthogy pedig az országgyűlés végzése világosan a szűkött jobbágyság visszahozatásáról szól, megparancsolja a fejedelem, hogy azokat a székelyeket, akik „diu ante praescriptam insurrectionem Siculorum, dum nulli adhuc ibi donatarij forent,“ költöztek Székely-Vásárhelyre, többé törvénytelenül ne háborgassák s ne vigyék vissza, hanem csak azokat, „qui post antedictam insurrectionem et donatarios in Sicilia creatos profugissent.“ — Azt hiszem, hogy Báthori István fejedelem 1572-ben, 10 esztendővel a székely lázadás után, nagyon jól tudhatta, mikor keletkezett legelsőb a székely földön királyi adomány és így nemesi birtok; tudhatta, hogy a közszekely 1562 előtt nem válhatott lassankint paraszttá, mint Hunfalvy képzeli.

maztatást a főemberek (primorok) rendjére, kik 1566—1569 körül hiteles összeírások szerint Udvarhely széken 20-an, Csík, Gyergyó, Kászonban csak 13-an voltak s így az egész székely földön 60—70 körül lehettek? míg ugyanakkor a táborozni köteles lófők száma Udvarhely széken 470-nél, Csík, Gyergyó, Kászonban pedig 500-nál többre ment, s így az egész székelységben 2—3000 közt lehetett. ¹⁾ Hiheti-e Hunfalvy, hogy ezen legalább is egypár ezer lófő család mind a vállalkozó telepítők vérszerinti maradéka lehetett? Vajon nem sokkal természetesebb-e azt hinni, hogy a lófők és főemberek mint a székely nemek és ágak főnökeinek ivadékaik emelkedtek a velők egyenlően szabad közszekelyek fölébe, s így a vérség jogán alkottak külön rendeket, s mint a tisztségek viselői vagyoniilag is tehetősebbek külön társadalmi osztályokat?

Hunfalvy fölfogása szerint „a székely társadalomban a lófőség a mozgató erő, mint az összes magyar királyságban a nemesség. S a lófők között kiemelkedett főemberek is a magyar királyságbeli bárókhoz hasonlóak; mendtől kissebb kötelesség és teher mellett mendtől nagyobb előjogok és

¹⁾ *Székely Oklevéltár II. köt. 194. és 269. l.* — Hunfalvy szerint *A székelyek*, 54. l. „a lófőség kis számúnak tűnik elő mindenütt, p. o. a Kézdi széken 1427. tájon öt, a Kászon széken ugyanazon időben hat, a Maros széken egy századdal utóbb csak hat, az Aranyos széken 1538 tájban nyolcz lófő nemzetség mutatkozik.“ Ezt Hunfalvy csak az oklevelek szavainak világos értelmét félremagyarázva mondhatja. Zsigmond király 1427-diki oklevelében ugyanis az áll, hogy a Kézdi székelyek seniorjai (ezek a főemberek s nem a lófők) Torjására királyi mezővárost, a mai Kézdi-Vásárhelyt, magok közt a magok öt nemzetségére felosztva „ad quinque genealogias seu generaciones vestras inter vos dividendo“ sanyargatták. *Székely Oklevéltár I. köt. 122. l.*; a Kászon szék elválásáról szóló s a XVI. század közepén szerkesztett magyar emlékirat pedig azt mondja, hogy a kászoniak Mátyás király korában a csíki Lázár Bálintot magok közzé, fejek felé, fogadták, „úgy hogy az hat nembem mindenikben elbirja egyszer az tisztet.“ *U. o. 298. l.*; az 1557-iki lajstrom nem a Maros széki lófő nemzetségekről, hanem a főhadnagyságnak és főbírósnak a hat székely nem 24 ága szerint sorrendben való viseléséről szól, s az abban megnevezett főhadnagyságok és főbírák nem a lófők, hanem a főemberek rendből valók. *U. o. II. köt. 139. l.*; végre János király 1538-diki oklevelében nem az Aranyos széki lófő nemzetségek, hanem az ottani főemberek (pocióres) vannak név szerint megemlítve, kik Felvincz mezővárosa ellen perben állottak. *U. o. II. köt. 52. l.*

hasznok elérésén törekszenek. Azért itt is, ott is a hatalmasbik elnyomja a gyengébbiket s kiforgatja jogaiból. A lófők korán szereznek magoknak mentességet a szolgálattól. 1353-ban a Várhegy várának új felépítéséről kellvén gondoskodni, a lófő birtokot kiveszik a teherviselés alól (demta possessione alioquin ut Lwhfew libera et in armis exercituante)¹⁾. Ezen fölfogásban nem osztozhatom, mert az az oklevél, melynek idézett kifejezéséből Hunfalvy a lófők ellen emelt vádját kiolvashatónak véli, éppen az ellenkezőt bizonyítja. András erdélyi vajda ugyanis a Nyírségen Bihar mellett fekvő táborából 1353-ban kelt levelében, a király különös meghagyásából, azt parancsolta Lőkös székely ispánnak és Orbán várhegyi királyi várnagynak, hogy miután a király az összes főpapok és zászlósurak megegyezésével valamennyi királyi végvárat kijavíttatni és megerősíttetni kíván, a várhegyi végvárat, mely a pogányok és besenyők visszaszorítására a székelyek által hajdan a boldog emlékeztű királyok parancsára épült és várjobbágyoknak adatott, de a mely a várnagyok és magok a székelyek gondatlansága miatt nem kissé elhanyagoltatott és a tatárok minapi berohanása által megrongáltatott, jól erősíttessék meg, árkait javíttassák ki, magok mellé vévén azokat, kiknek ezen munka kötelességök, kivéve a helységet (t. i. Várhegyet), mely mint lófő különben is szabad és fegyverben táborozik.²⁾ Nincs e parancsban egy szó sem, melyből azt lehetne kiokoskodni, hogy a lófők kivonták volna magokat a teherviselés alól, hiszen az oklevél szerint fegyverrel szolgáltak; ellenkezőleg azt látjuk, hogy a király és a vajda tudta és tiszteletben kívánta tartatni a törvényt, mely szerint a székelyek, úgy a lófők mint a gyalogok vagy közrendűek, mint a kik szabadok és táborozni kötelesek, királyi várak szolgálatával nem tartoztak s azok építésének, kijavításának munkájára nem voltak szoríthatók.

Alaposabb Hunfalvynak a székely főemberek ellen fölhozott vádjá, hogy a lóföket és gyalogokat jogaikból kiforgatni s elnyomni törekedtek. Mátyás király 1473-ban (nem 1474-ben, mint Hunfalvy idézi) deczember 9-dikén, a Modra

¹⁾ Hunfalvy, *A székelyek* 45. l.

²⁾ Székely *Oklevéltár* I. köt. 62. l.

várát Zemplinben vivó táborában kelt levelében mondja, hogy a táborában lévő Udvarhely és Maros széki székely lovagok és gyalogok panaszából értesült, hogy őket némelyek a nemzetökbeli főemberek között pénzfizetéssel terhelni megkísérették, s hogy azon kívül is a székelyek három rendje megingattatott (ordo eorum trium generum labefactaretur). Megparancsolja azért Mérai Balázs erdélyi vajdának és székely ispánnak, hogy miután tudva van, hogy a székelyek örök időktől fogva sem nekünk sem embereinknek teljességgel semmi pénzfizetéssel nem tartoznak ¹⁾, hanem csak önkéntes és készséges ajándékaikkal a mi és más magyar királyok menyegzőjének és fiaink keresztelésének örömnünapjára, valamint jövedelmök arányában a tőlök és hozzájuk küldött követségek költségére: minden pénzsarolást közhirdetéssel a legsúlyosabb büntetés terhe alatt tiltson el, úgy hogy a kik e parancs ellen vétének, azok azonnal a székelyek szokása szerint minden vagyonukból forgattassanak ki. A székely rendek ügyében pedig azt parancsolja, hogy a vajda a székelyek fölött általános hadi szemlét tartva a lovagokat (lófőket), kik állapotjokban őseiktől származtak (equites in suo statu a maioribus progeneratos), külön jegyzékbe irassa, kik is maradandó megkülönböztetés végett primipilusoknak fognak neveztetni, a gyalogokat viszont más jegyzékbe irassa, mely jegyzékekben egy főember se merjen tetszése szerint változtatást tenni, különben örök becstelenbe essék. És sem ezek (t. i. a gyalogok) között a vajdák és székely ispánok tudta nélkül, sem amazok (t. i. a lófők) között senki a vajda tudta nélkül felsőbb fokra ne hághasson, ha csak három nyíl földje (tres terre sortes) s ahoz való értéke nincs²⁾. Látjuk e parancsból, hogy Mátyás szabályozta, hogyan s mily föltétel alatt lehessen egyik rendből másik felsőbbbe lépni, de az is bizonyos, hogy bármelyik rend tagja csak az lehetett, ki székely ősektől származott.

¹⁾ Azt hiszem, hogy ezt Mátyás király bizonyosan nem mondta volna, ha tudta vagy csak gondolta volna is, hogy a székelyek valamelyik régibb király által koronabírtokra telepített gyarmatosok maradékai.

²⁾ *Székely Oklevéltár. I. köt. 220. l.*

A lófőség keletkeztéről és jogi állásáról Hunfalvy által föllálitott hypothesisal egyenlő alapja, egyenlő tudományos értéke van azon székely jogtörténelmi fölfedezésének, mely szerint „valamint Magyarország nádor-ispánja a jászok és kúnok ispánja és bírása volt, azonképpen az erdélyi vajdák a székelyek ispánjának nevezték vala magokat, mely czimet az erdélyi fejedelmek is viseltek¹⁾).

Mi, kik a történelmi adatokat s közjogi tételeket oklevelekből s más hiteles forrásokból szeretjük tanulni és a hajdani jogi élet gyakorlatából tartjuk levonandóknak, de nem hiszszük a magunk fejéből kényünk kedvünk szerint kiokoskodhatóknak, eddig úgy tanultuk s úgy tudtuk, hogy Erdélyben attól az időtől fogva, a meddig az oklevelek tanúsága fölhat, a XV. század közepéig, a hét vármegye területe, melyet a nemesség birt, a hét szász szék (a provincia Cibiniensis, a király föld) és a székelyek földje (terra Siculorum, olykor regnum, népiesen Székelyország) egymástól közigazgatási, köz- és magánjogi tekintetben tökéletesen független területet képezett, s valamint a nemesek Tordán az erdélyi vajda, a szászok Szebenben a szász ispán, úgy a székelyek Udvarhelyen a székely ispán elnöklete alatt külön nemzeti gyűléseket tartottak, melyeken ügyeiket egymástól lényegesen különböző saját törvényeik és szokásaik szerint intézték. Mi, úgy tudjuk, hogy Erdély ezen három nemzetének közönsége csak 1437-ben az erdélyi paraszt lázadás következtében a kápolnai gyűlésen szövetkezett legelőször egymással s ekkor alkotta meg az uniót, a későbbi erdélyi fejedelemség közjogának alapkövét. Mi hiteles adatokból azt tanultuk, hogy 1442-ig, mikor Ujlaki Miklós erdélyi vajda, macsói bán és temesi ispán vajda társával Hunyadi János szörényi bánnal és temesi ispánnal együtt viselte a székely ispánságot is, soha királyaink a vajdai és székely ispáni tisztet azon egy személyre nem ruházták, soha addig erdélyi vajda székely ispánnak nem nevezte magát. Forgassa végig bárki is gróf

¹⁾ Hunfalvy, *Magyarország Ethnographiája*. 379. l. — A székely ispán (Siculorum Comes) czimet, mint mind-anki tudja, nem csak az erdélyi fejedelmek viselték, hanem ő felsége a magyar király teljes czimében ma is viseli.

Lázár Miklósnak „A székely ispánok és alispánok a mőhácsi vészig“ című, valódi alapossággal irt munkáját, ezt a napfénynél világosabban kiderítve láthatja.

Mi oklevelekből azt is tudjuk, hogy a királyok által kinevezett székely ispánok, sőt még azok alispánjai közt sem volt soha senki, ki székely vérből származott volna. A saját ősi törvényei és szokásai szerint élő székelység kormányára, a székely nemzeti haderő élére, királyaink mindig született magyart neveztek ki, még pedig a legelőkelőbb főúri családok tagjai közül. Így viselték a székely ispánságot, ezen fényes zászlós úri tiszte, a Losonczy Bánfiak, a hires Laczkok, a Kanizsai, Perényi, Maróti, Marczali, Bebek, Kusalyi Jakcs, Csáki, Ujlaki, Hunyadi, Rozgonyi s más főúri magyar családok ivadécai.

Ha Hunfalvy az oklevelek e csálhatatlan bizonyosságát figyelmére méltatta volna, — pedig az ezt igazoló okleveleket ismerhette, — bizonyosan nem számította volna „a régibb székelyek“ közzé Bogomért, Szoboszló fiát, ki IV. Béla 1235-diki oklevele szerint a székelyek ispánja és hadnagya (comes et ductor Siculorum) volt, s ezen székely ispán szláv nevét nem hozta volna föl azon érvek közt, melyekkel bizonyítani törekszik, hogy „a mostani székelységnek egy része tehát szláv eredetű“¹⁾. Az oklevelek ugyanis azt igazolják, hogy ez a szláv nevű Bogomér, Szoboszló fia, mint általában valamennyi székely ispán, magyarországi főúr, azon földi törzsökös birtokos nemzetség tagja volt, melyből a maig is virágzó Szentiványi család vette eredetét.

Nem foglalkozom tovább a Hunfalvy által megalkotott s csálhatatlanul igaznak hitt és hirdetett őszékely történelmi rendszer egyes apróbb tévedéseinek földerítésével; azt hiszem, hogy az elfogulatlan olvasót sikerült meggyőzőnőm arról, hogy ezen rendszer alapköve, az a hypothesis, hogy a székelyek magyar király által Szent László kora után koronai birtokra Magyarország különböző vidékeiről telepített határőrök maradékai, hiteles oklevelek, tagadhatatlan történelmi adatok s jogtörténelmi tények bizonyosságával össze van törve, és így az arra épített egész rendszernek is össze

¹⁾ *Hunfalvy, A székelyek. 47. l.*

kell omlania. Itélje meg a tudományos világ, hogy helyesen járt-e el Hunfalvy, midőn a krónikáinkban már a XII. század elején a székelyek eredetéről följegyzett nemzeti hagyományt, — melyben hitem szerint több történelmi igazság nyer kifejezést, mint Hunfalvy minden okoskodásában és gyanításában, — hiú koholmánynak, feneketlen mesének bélyegezte, s a magyar történelmi tudomány csarnokából mint dohos pókhálót ki akarta seperi? Itélje meg a közönség, hogy a Hunfalvy és iskolája által a székelyek eredetéről, telepítvényes voltáról csálhatatlan igazság gyanánt hirdetett tan csakugyan oly tiszta, olyan meggyőző erejű igazság-é, hogy ezért az igazságért kénytelenek legyünk félre dobni, meg kelljen vetnünk és tagadnunk az ősidőkből firól fira örökölt s a nemzet közhitévé vált hagyományt?

Az én meggyőződéseem szerint, melyet adatokkal, oklevelekkel, jogtörténelmi tényekkel igazoltam, a magyar tudományosság a székelyek Hunfalvy által hirdetett eredetének kérdése fölött bizvást napirendre térhet. Az igazságnak döntő ereje van, az kivivja és föntartja magát, mert szilárd alapon, a történelmi tények bizonyosságán nyugszik; ellenben a legelméletesebben kigondolt hypothesisek mulékony szivárvány gyanánt elenyésznek. *Opinionum commenta delet dies.*
